

Prof. dr. sc. Joachim Herrmann*

POLICIJSKO ISPITIVANJE OKRIVLJENIKA - IGRA MOĆI NJEMAČKA - SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE - HRVATSKA

Rad se bavi radnjom ispitivanja okrivljenika od strane policije u prethodnom kaznenom postupku. Koristeći se metodom poredbenopravne analize policijskog i kaznenoprocenog zakonodavstva, sudske i policijske prakse u Njemačkoj, Sjedinjenim Američkim Državama i Hrvatskoj, u radu se na jasan i pregledan način ukazuje na sadržaj, značaj i realizaciju prava koja okrivljenik ima prilikom policijskog ispitivanja. Pri tome se autor usredotočio na poredbenu analizu okrivljenikova privilegija protiv samooptuživanja čiji je ključni dio učinkovito davanje okrivljeniku odgovarajućih upozorenja, prava na branitelja, zahtjeva da ispitivanje prestane, izdvajanja nezakonito pribavljenih dokaza te primjene nepri- mjenjenih metoda ispitivanja kao što su prijevara i trik. Autor pledira za detaljniju normativnu regulaciju radnje policijskog ispitivanja okrivlje- nika te obrazovanje policajaca koje će im omogućiti pravilno korištenje policijskom diskrecijom.

I. UVOD

Općeprihvaćeno je da je glavna rasprava najvažniji dio kaznenog postupka. Glavna rasprava je završni postupovni korak u kojem se javnim suđenjem treba pronaći istina i donijeti odluka. Policijska istraga i aktivnosti kaznenog progona smatraju se samo pripremnim radnjama za glavnu raspravu.

Ipak, to je danas u aktualnoj kaznenopravnoj praksi točno samo u relativno malom broju slučajeva jer u većini država veći dio predmeta završava bez glavne rasprave. Primjerice u Njemačkoj značajan broj predmeta završava

---

* Prof. dr. sc. *Joachim Herrmann* profesor je prava na Sveučilištu u Augsburgu, Njemačka, u mirovini. Akademsko djelovanje i objavljivanje ostvario je u području kaznenog prava, kaznenog procesnog prava, poredbenog prava. Rad je nastao kao podloga predavanju koje je profesor Herrmann održao 21. svibnja 2004. na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Članak je s engleskog jezika prevela doc. dr. sc. *Zlata Đurđević*.

uvjetno ili bezuvjetno odustankom tužitelja.¹ Od preostalih predmeta veći dio završava kaznenim nalogom nego na glavnoj raspravi.² Kazneni nalog je u cijelosti pisani postupak koji zamjenjuje glavnu raspravu. U Sjedinjenim Američkim Državama glavna rasprava smatra se rijetkom iznimkom. U brojnim predmetima policija ili tužitelj odustaju. U oko devedeset posto predmeta u kojima tužitelj podigne optužbu optuženik se s njim nagodi (*pleads guilty*).³ U nagodbi optuženik prizna svoju krivnju. Stoga se postupak američke nagodbe može usporediti s njemačkim kaznenim nalogom jer kazneni nalog poziva optuženika da prihvati osudu i kaznu koja mu se u njoj izriče i time prizna krivnju. Izgleda da je hrvatsko zakonodavstvo slijedilo njemački, talijanski i američki model. Kao u Njemačkoj, tužitelj može završiti postupak postavljajući ili ne postavljajući uvjete.⁴ Postupci koje tužitelj ne završi mogu završiti kaznenim nalogom.⁵ Kao i u Italiji, stranke mogu u određenim slučajevima podnijeti zahtjev sucu da donese presudu (*patteggiamento*).⁶ Na glavnoj raspravi optuženik može priznati krivnju, što će učiniti raspravu kraćom.⁷

Tradicionalna ideja da je glavna rasprava najvažniji dio postupka netočna je i iz drugog aspekta. Rezultat glavne rasprave ovisi u velikom dijelu o dokazima koje su policija i ponekad tužitelj prikupili tijekom prethodnog postupka. Nedvojbeno je da je jedan od ključnih koraka koji se poduzimaju tijekom prethodnog postupka ispitivanje optuženika. Svrha policijskog ispitivanja je otkriti što se dogodilo i ako je moguće pribaviti okrivljenikovo priznanje.

Prema njemačkom Zakonu o kaznenom postupku ispitivanje okrivljenika je radnja u kojoj se okrivljeniku daje mogućnost da otkloni razloge sumnje protiv sebe i da potvrdi činjenice koje mu idu u prilog.⁸ Međutim, njemačka praksa ne provodi taj model. Glavna svrha policijskog ispitivanja u Njemačkoj, kao i u Sjedinjenim Američkim Državama i Hrvatskoj, nije pružiti okrivljeniku mogućnost da dade svoju obranu. Glavna svrha je osigurati da sumnja protiv okrivljenika bude potvrđena, i ako je moguće pribaviti potpuno ili djelomično priznanje. Stoga, policijsko ispitivanje može se smatrati igrom moći između policijskog službenika i okrivljenika. Iskustvo nas uči da se policija koristi ovom ovlašću s pažljivo osmišljenim strategijama i sa svim vrstama intelektualnog i emocionalnog oružja.

U trenutku kada policija uspije pribaviti priznanje, mačka je izašla iz torbe, i teško da može biti bilo kakve sumnje da će predmet završiti osudom kaznenim

---

¹ Njemački Zakon o kaznenom postupku, čl. 153, 153a.

² Id., čl. 407-412.

³ LaFave, Israel, King, Criminal Procedure, 957 (3rd. Ed. 2000).

⁴ Hrvatski Zakon o kaznenom postupku, čl. 175.

⁵ Id., čl. 446. i sl.

⁶ Id., čl. 190a.

⁷ Id., čl. 320 (6).

⁸ Njemački Zakon o kaznenom postupku, čl. 136 (2).

nalogom, nagodbom ili na kraju glavne rasprave. Posljedica je da se policijsko ispitivanje mora iz kriminalističkog aspekta smatrati važnim postupovnim korakom, koji se može usporediti s glavnom raspravom.

Ipak, postoje važne pravne i praktične razlike između okrivljenikova položaja tijekom policijskog ispitivanja i optuženikove uloge na glavnoj raspravi. Rasprava se odvija javno, njezine faze detaljno su regulirane kako bi se utvrdila istina i, u isto vrijeme, zaštitila okrivljenikova prava. S druge strane, policijsko ispitivanje u pravilu se provodi u policijskoj postaji, a ponekad tijekom policijskog pritvora. Ono se odvija iza zatvorenih vrata pa nema kontrole javnosti. S obzirom na to da je policijsko ispitivanje regulirano malim brojem normi, policijski službenici slobodni su strukturirati traženje istine. Iskustvo pokazuje da policijski službenici u većini slučajeva potpuno dominiraju tijekom ispitivanja. Oni odlučuju o temi i tempu ispitivanja te biraju ispituju li prijateljskim ili agresivnim tonom. U predmetima gdje optuženik poriče optužbe policijski službenici obično se služe dugačkim ispitivanjima, stalno se vraćajući na isto pitanje. Službenici mogu sugerirati optuženiku da će priznanjem olakšati svoju savjest i da će mu ono biti od koristi kada mu se bude izricala kazna.

Od sredine dvadesetog stoljeća brojne države nastojale su ograničiti policijske ovlasti tijekom ispitivanja okrivljenika. Oslanjajući se na nacionalno pravo kao i na međunarodne pravne instrumente, zakonodavstvo i sudovi razvili su pravila za zaštitu okrivljenika. Ipak, zaštita osigurana tim pravilima nije ni uniformna niti savršena. Postoje praznine i rupe u zaštiti individualnih prava koja se ne mogu opravdati logičkim niti sistemskim razmatranjima kao ni uvjerljivim vrijednosnim ocjenama. Zaštita okrivljenika može jedino biti uspoređena sa švicarskim sirom s velikim brojem nepravilnih malih i velikih rupa.

U ovom se radu pokazuje da je u Njemačkoj i Sjedinjenim Američkim Državama zaštita okrivljenika tijekom policijskog ispitivanja krenula do neke mjere u istom pravcu. Čini se da su oba postupovna sustava izvršila određeni utjecaj na hrvatski kaznenopravni sustav. Policijsko ispitivanje u Hrvatskoj bit će samo ukratko dodirnuti jer vanjski promatrač malo zna o njegovoj praksi.

Uspoređivanje policijskog ispitivanja u Njemačkoj, Sjedinjenim Američkim Državama i Hrvatskoj interesantno je iz još jednog razloga. Kao što dobro znamo, kaznenopravni sustavi u tim trima državama utemeljeni su na različitim procesnim modelima. Stoga je korisno postaviti pitanje do koje je mjere policijsko ispitivanje regulirano načelima koja upravljaju tim modelima.

Kao što je dobro poznato, njemački kao i hrvatski kazneni postupak dio je tradicionalnog istražnog modela kontinentalne Europe u kome dominira ideja da se do istine dolazi uz pomoć stroge službene kontrole.⁹ To je birokratski

---

⁹ V. e.g. Damaška, *The Faces of Justice and State Authority*, 1986; Herrmann, *The Philosophy of Criminal Justice and the Administration of Criminal Justice*, *Rev. Int. De Droit Pénal*, 53 (1982), 841.

strukturiran mehanizam koji svoje povjerenje stavlja u ruke tijela vlasti. Individualna prava su zaštićena, ali je njihova zaštita pažljivo uravnotežena s općom svrhom postupka da se pronađe istina.

Optužni model koji postoji u Sjedinjenim Američkim Državama, ali i u drugim *common law* državama, utemeljen je na liberalnim idejama, skepticizmu prema službenim tijelima vlasti kao i ekstenzivnim pravima i obvezama optuženika da sudjeluje u postupku. Naglasak je na ideji pravičnosti postupka i zaštiti optuženika.

II. OPTUŽENIKOV PRIVILEGIJ PROTIV SAMOOPTUŽIVANJA

1. Univerzalno priznata privilegija

Čini se da je danas optuženikov privilegij protiv samooptuživanja univerzalno prihvaćeno načelo. U Sjedinjenim Američkim Državama zajamčena je Ustavom.¹⁰ U Njemačkoj nije izričito navedena u Ustavu, ali može biti izvedena iz Ustavom zajamčenog načela dostojanstva čovjeka i prava na slobodan razvoj ličnosti. Kao posljedicu privilegija, njemački Zakon o kaznenom postupku predviđa da okrivljenik prilikom ispitivanja ima pravo da "odgovori na optužbu kao i pravo na šutnju."¹¹ U Hrvatskoj privilegija protiv samooptuživanja predviđena je u Ustavu kao i u Zakonu o kaznenom postupku.¹² Načelo nije navedeno u Europskoj konvenciji o ljudskim pravima, ali ga je Europski sud za ljudska prava utemeljio na načelu pravičnog i javnog suđenja okrivljeniku kao i na pretpostavci nedužnosti.¹³

Interesantno je istaknuti da privilegij protiv samooptuživanja nije priznat u Narodnoj Republici Kini, iako ova država nastoji u posljednje vrijeme donijeti zakonodavstvo koje je sukladno međunarodno prihvaćenim standardima ljudskih prava.¹⁴ Kineski Zakon o kaznenom postupku iz 1995. predviđa da okrivljenik ima dužnost istinito odgovoriti na sva relevantna pitanja. Dužnost davanja iskaza ne smije se smatrati ostatkom kineskog socijalizma. Prije se radi o izdanku konfucijevske tradicije koja zahtijeva subordinaciju pojedinca autoritetu vlade. Davajući priznanje, okrivljenik čini važan korak za svoju reintegraciju u društvo i uspostavljanje harmonije koja je poremećena kaznenim djelom.

---

¹⁰ V. amandman.

¹¹ Čl. 136 (1), (2).

¹² Čl. 29. Ustava RH; čl. 4(3) Zakona o kaznenom postupku.

¹³ Europski sud za ljudska prava, *Allan v. UK*, odluka od 5. 11. 2002 (48539/99).

¹⁴ V. Herrmann, *Strafprozessreform in der Volksrepublik China*, in: *Festschrift für Hanack*, str. 423 (1999).

Element privilegija protiv samooptuživanja je pravo na šutnju. Odlučno pitanje je kako realizirati pravo na šutnju. Može li sudac ili porota izvući štetne posljedice ako optuženik nije odgovorio na pitanja koja mu je postavila policija? Može li se optuženikova šutnja smatrati dokazom na glavnoj raspravi? U američkom, njemačkom i hrvatskom pravu odgovor je jasan: štetne se posljedice ne mogu izvesti iz optuženikove šutnje, i to niti u pogledu šutnje u policijskoj postaji niti na glavnoj raspravi. To vrijedi i za slučajeve kada izgleda očigledno da bi nedužna osoba progovorila. Svako drugačije rješenje obezvrijedilo bi pravo na šutnju.

Ipak, nekoliko europskih država, primjerice Engleska, Škotska i Norveška, ne štite pravo na šutnju na takav način. U Engleskoj zakon iz 1994. godine (*Criminal Justice and Public Order Act*) dopušta sucu i poroti da izvedu štetne zaključke iz okrivljenikove šutnje tijekom policijskog ispitivanja, kao i na glavnoj raspravi.¹⁵ Novi zakon donesen je nakon što je tijekom prethodnih godina broj odvjetnika prisutnih tijekom policijskog ispitivanja porastao, a broj okrivljenikovih priznanja se smanjio. Zauzimajući stajalište da bi pravo na šutnju moglo pomoći krivcu da izbjegne osudu, argumentiralo se da se od okrivljenika može očekivati da “ponudi objašnjenje okolnosti koje ga inkriminiraju i, ako on to ne učini, ne postoji razlog zašto bi se sud ili porotu spriječilo da uzmu u obzir njegovu šutnju.” Ostaje da se vidi hoće li Europski sud smatrati da su navedeni propisi sukladni Europskoj konvenciji o ljudskim pravima.

2. Upozorenja koja se daju okrivljeniku

Okrivljenikovo pravo na šutnju, odnosno pravo da ne odgovori na pitanja policijskog službenika, tužitelja ili suca, ne bi mu osiguravalo zaštitu ako ne bi znao da ga ima. Stoga se u Njemačkoj, Sjedinjenim Američkim Državama i Hrvatskoj, kao i u gotovo svim drugim europskim državama, moraju optuženiku dati upozorenja. Kada se detaljnije razmotre, vidi se da ta upozorenja nisu istovjetna.

Prema njemačkom pravu moraju se dati slijedeća upozorenja.¹⁶ Optuženik se mora obavijestiti o kaznenom djelu za koje se sumnja da ga je počinio, o pravu da odgovori na optužbu ili da šuti, o pravu da se posavjetuje s braniteljem u bilo koje vrijeme. Savjetovanje s braniteljem ipak ne uključuje pravo na prisutnost branitelja tijekom ispitivanja.

Hrvatski Zakon o kaznenom postupku osigurava slična upozorenja, ali hrvatski okrivljenik uživa i dodatna prava. Za razliku od Njemačke, optuženiku se mora reći da ima pravo na prisutnost branitelja tijekom ispitivanja.¹⁷

---

¹⁵ Čl. 34-37.

¹⁶ Zakon o kaznenom postupku, čl. 136 (1); 163a (4).

¹⁷ Zakon o kaznenom postupku, čl. 177 (5).

Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država u znamenitom predmetu *Miranda* osigurao je još detaljnija upozorenja.¹⁸ Prema pravilima Miranda okrivljenika se mora obavijestiti:

- o pravu na šutnju bez obzira na to zna li okrivljenik ili ne da ima to pravo,
- da se sve što kaže može upotrijebiti protiv njega na glavnoj raspravi,
- da ima pravo izabrati svoga branitelja i da branitelj može biti prisutan prilikom ispitivanja,
- da će siromašnom okrivljeniku branitelj biti postavljen na njegov zahtjev,
- da okrivljenik ima pravo prestati davati odgovore na pitanja kao i zahtijevati branitelja u bilo koje vrijeme nakon što ispitivanje počne.

U Sjedinjenim Američkim Državama upozorenja moraju biti dana svaki put kada policijski službenik ispituje okrivljenika. Čak i ako je došlo do prekida ispitivanja i nastavka nakon jednog sata, upozorenja se moraju ponoviti. Sukladno tekstu njemačkog Zakona o kaznenom postupku, upozorenja se moraju dati samo na početku “prvog” ispitivanja. To se tumači kao prvo ispitivanje od strane policije, tužitelja ili suca.

Izgleda da se pitanje kako se često moraju dati upozorenja bavi samo tehničkim detaljima ispitivanja. Može se argumentirati da se optuženiku kojemu su jednom dana upozorenja ona ne moraju ponovo davati. Dublja analiza ipak pokazuje da upozorenja ne služe samo pravnoj i intelektualnoj svrsi. Očigledno je da je američko pravo koje zahtijeva ponavljanje upozorenja utemeljeno na ideji da svako novo ispitivanje predstavlja dodatani emocionalni pritisak na optuženika. Optuženik zna jako dobro da policijski službenik očekuje od njega da dade djelomično ili potpuno priznanje na kojem se može utemeljiti osuda. Stoga se upozorenja mogu smatrati “deklaracijom rata”. Svakim novim upozorenjem, okrivljenik se obavještava da ono što slijedi nije samo razgovor između dva džentlmena. Optuženik se upozorava da će ispitivanje biti rizična situacija. S obzirom na to, konzekventno je jedino stajalište sukladno pravilima Miranda da se optuženika mora upozoriti da sve što kaže može biti upotrijebljeno na sudu.

Njemačko pravo ne zahtijeva ponavljanje upozorenja svaki put kada je privremeno prekinuto ispitivanje nastavljeno niti davanje upozorenja da okrivljenikov iskaz može biti za nj opasan. Isto vrijedi i u Hrvatskoj. To pokazuje da se u obje države ne uzimaju u obzir emocionalni problemi vezani uz policijsko ispitivanje kao u Sjedinjenim Američkim Državama.

Pristup koji je uveden pravilima Miranda može se smatrati tipičnim za američki optužni postupak. Naglasak je na pravičnosti postupka. Optuženiku se pristupa iz intelektualnog kao i emocionalnog aspekta kako bi mu se

---

¹⁸ *Miranda v. Arizona*, 384 U.S. 436 (1966).

omogućilo da se koristi svojim pravima. Izgleda da u njemačkom i hrvatskom pristupu dominira inkvizitorno načelo. Otkrivanje istine ima prioritet pred zaštitom koju osigurava načelo protiv samooptuživanja.

3. U kojim se slučajevima moraju dati upozorenja?

Nije dvojbeno da se od policijskog službenika ne može zahtijevati da daje upozorenja uvijek kad pristupa osobi da bi joj postavio pitanja. Policijski službenik mora upozoriti osobu samo ako postoji određeni stupanj sumnje da je ta osoba počinila kazneno djelo ili ako postoji neki drugi razlog da to učini. U Sjedinjenim Američkim Državama i Njemačkoj poduzeti su različiti koraci kako bi se riješio taj problem.

Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država zauzeo je stajalište u predmetu *Miranda* da upozorenja moraju biti dana ispitivanoj osobi uvijek kada joj je oduzeta sloboda (*in custody*).¹⁹ Smatra se da je osobi oduzeta sloboda ne samo kada je uhićena već i kada joj je oduzeta sloboda poduzimanja radnji u značajnoj mjeri. Prema stajalištu Vrhovnog suda, okrivljenik mora biti zaštićen od “prisile sadržane u ispitivanju za vrijeme dok mu je oduzeta sloboda”. Ipak, mora se postaviti pitanje nije li optuženik uvijek kada ga ispituje policijski službenik pod nekom vrstom prisile. Kao što se može očekivati, u Sjedinjenim Američkim Državama postoje brojni predmeti u kojima se nastoji dati odgovor na pitanje je li osobi oduzeta sloboda. Primjerice, Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država smatrao je da je okrivljeniku oduzeta sloboda u slučaju kada je sjedio na vlastitom krevetu u četiri sata ujutro dok su ga okruživala četiri policajca koja su ga ispitivala.²⁰ S druge strane, čini se da postoji tendencija Vrhovnog suda da ograniči dužnost davanja upozorenja definirajući “oduzimanje slobode” prilično usko. Primjerice, Sud je smatrao da oduzimanje slobode ne uključuje zaustavljanje vozača od strane policajca.²¹ Posljedica je da se američki vozači i pješaci mogu osjećati prisiljenima da surađuju s policijom jer ih ispituje tijelo vlasti. U drugom slučaju Vrhovni sud je negirao oduzimanje slobode kada je okrivljenik na zahtjev policije dobrovoljno došao u policijsku stanicu.²² Radilo se o zatvoreniku na uvjetnom otpustu koji je bio osumnjičen da je počinio tešku krađu. U policijskoj postaji, policajac koji ga je ispitivao rekao mu je da su otisci njegovih prstiju pronađeni na mjestu počinjenja krađe. Čini se dvojbenim da se pod navedenim uvjetima može argumentirati da okrivlje-

---

¹⁹ Id.

²⁰ *Orozco v. Texas*, 394 U.S. 324 (1969).

²¹ *Berkemer v. McCarty*, 468 U.S. 420 (1984).

²² *Oregon v. Mathiason*, 429 (1977).

nik nije smatrao da mu je oduzeta sloboda poduzimanja radnji u značajnoj mjeri.

Njemački sudovi nastojali su na drugačiji način definirati slučajeve u kojima se moraju dati upozorenja. Razlika je napravljena između policijskog ispitivanja koje zahtijeva upozorenje i općenitog ispitivanja koje se može voditi bez upozorenja.²³ Primjerice, ako je policajac pozvan na mjesto prometne nesreće, ovlašten je postavljati bilo kojem prolazniku pitanje zna li tko je prouzročio nesreću. Policajac u ovom slučaju ne treba davati upozorenje jer istraga još nije usmjerena prema osumnjičeniku. Tek kad policajac ima razlog za sumnju da je određena osoba odgovorna za nesreću, mora dati upozorenje. Ipak, u praksi njemački policajci često zatvaraju oči u takvim slučajevima pretvarajući se da ne postoji dovoljno dokaza za sumnju protiv određene osobe kako bi odgodili davanje upozorenja osumnjičeniku. Policajac dobro zna da će biti lakše saznati što se dogodilo ako se ne daju nikakva upozorenja. I u drugim slučajevima kada je osumnjičenik došao radi ispitivanja u policijsku postaju njemački policajci prvo provode, kako oni kažu, “neformalno ispitivanje” bez bilo kakvih upozorenja. Tek nakon što osumnjičenik da izjavu koja ga inkriminira ili priznanje, policajac će ga propisno upozoriti. Njemački sudovi dopustili su policijskim službenicima priličnu slobodu da se koriste takvom strategijom.

Njemačka razlika između neformalnog ispitivanja i formalnog ispitivanja čini se sličnom stajalištu koje je Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država zauzeo prije nekog vremena. U predmetu *Escobedo* Vrhovni je sud držao da se upozorenja moraju dati čim se istraga “usredotoči na određenog osumnjičenika”.²⁴ Ipak, Vrhovni sud ubrzo je zaključio da se tim kriterijem ne može postaviti jasna linija između općenitog ispitivanja koje ne zahtijeva davanje upozorenja i formalnog ispitivanja koje može započeti tek nakon što je optuženik obaviješten o pravu na šutnju. Stoga je Sud zamijenio kriterij usredotočivanja s kriterijem oduzimanja slobode. No, kao što je bilo objašnjeno, nije uvijek lako odlučiti kada je nekome oduzeta sloboda tijekom njegova ispitivanja. Iz ovog aspekta, mora se doći do zaključka da ni njemačko niti američko pravo ne nudi jasan odgovor na pitanje u kojim se slučajevima moraju dati upozorenja. Posljedica je da puno toga ovisi o pravičnosti pojedinog policajca u svakodnevnoj praksi u odnosu na učinkovitu zaštitu optuženikova prava na šutnju.

---

²³ Roxin, *Strafverfahrensrecht*, 199 (25 ed. 1998).

²⁴ *Escobedo v. Illinois*, 387 U.S. 476 (1964).

4. Pravo na branitelja tijekom policijskog ispitivanja

a) Pravo priznato u Sjedinjenim Američkim Državama

Prema pravilima Miranda policijski službenik mora obavijestiti okrivljenika da se može posavjetovati s braniteljem u bilo koje vrijeme i da branitelj može biti prisutan tijekom ispitivanja. Dodatno, policajac mora obavijestiti siromašnog okrivljenika da ima pravo da mu se besplatno postavi branitelj.

Postavljanje branitelja siromašnom okrivljeniku ne predstavlja problem u Sjedinjenim Američkim Državama jer je očigledno da ima dovoljno odvjetnika. U američkoj praksi razvijena su dva modela za postavljanje branitelja.²⁵ U malim gradovima i ruralnim područjima branitelj se izabire iz redova lokalnih odvjetnika. U velikim gradovima postoje uredi javnih branitelja koji su ekipirani odvjetnicima koji rade puno radno vrijeme i pola radnog vremena. Prednost je braniteljskog ureda da se tamo uvijek nalazi odvjetnik koji je pripravan braniti okrivljenika ako ga on zahtijeva tijekom policijskog ispitivanja. Odvjetnici koji rade u braniteljskom uredu imaju iskustvo kao branitelji u kaznenim predmetima.

Branitelj će se postaviti okrivljeniku neovisno o težini kaznenog djela kojim ga se tereti. Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država smatra da se branitelj mora postaviti i kod lakših kaznenih djela jer će često biti teško povući crtu između težeg i lakšeg predmeta, osobito s obzirom na to da uvijek postoji mogućnost da se lakši slučaj pretvori u teži.²⁶

b) Prilično ograničeno pravo u Njemačkoj

Uspoređujući ga s američkim pravom, pravo na branitelja tijekom policijskog ispitivanja u Njemačkoj prilično je ograničeno. Okrivljenik nema pravo na prisutnost branitelja tijekom ispitivanja. Njemački Zakon o kaznenom postupku jedino jamči pravo "da se posavjetuje s braniteljem, čak i prije ispitivanja".²⁷

Konzekventno, okrivljenikov privilegij protiv samooptuživanja teško je kompromitiran. Policija ima punu slobodu u postavljanju strategije ispitivanja. Bez pomoći branitelja optuženik se ne može pravilno braniti od sugestivnih i istražnih pitanja policijskog službenika.

Isključenje branitelja iz policijskog ispitivanja utemeljeno je na sumnji da će branitelj otežati otkrivanje istine. Ipak, ta sumnja uglavnom je neutemeljena. Pokazalo se da branitelj u predmetima gdje se okrivljenik savjetuje s njime

---

²⁵ LaFave, Israel, King, supra, note 3, at 17.

²⁶ Argersinger v. Hamlin, 407 U.S. 25 (1972).

²⁷ Čl. 136, (1), (2).

prije ispitivanja često predlaže okrivljeniku da iskazuje. Stoga bi prisutnost branitelja tijekom ispitivanja mogla pomoći u razjašnjavanju činjeničnih pitanja i sprječavanju policijskog službenika da dođe to pogrešnog zaključka.

Njemački optuženik koji je “ekspert” za strategije u kaznenom postupku može naći način da osigura prisutnost branitelja tijekom policijskog ispitivanja. Kao prvo, okrivljenik mora samo tvrditi da se želi koristiti pravom na šutnju. U isto vrijeme okrivljenik može ponuditi policiji da će odgovoriti na pitanja ako se dopusti da njegov branitelj bude prisutan tijekom ispitivanja. Prema njemačkom pravu nije zabranjeno da policija ispituje okrivljenika uz prisutnost branitelja. Stoga, policajac koji želi razgovarati s optuženikom može smatrati korisnim da dopusti prisutnost branitelja.

Njemačko pravo ne predviđa imenovanje branitelja niti kada okrivljenik koji se ispituje zahtijeva njegovu prisutnost. S obzirom na to da okrivljenik nema pravo na prisutnost branitelja tijekom policijskog ispitivanja, čini se da nema puno smisla da mu se imenuje branitelj kako bi se s njime posavjetovao izvan sobe za ispitivanje.

Prema njemačkom pravu otvoreno je pitanje do koje mjere policija u slučaju kada se optuženik želi posavjetovati s braniteljem ima dužnost da mu pomogne da ga pronađe. Dva vijeća Saveznog žalbenog suda zauzela su različita stajališta o tome pitanju. Jedno vijeće prije nekoliko godina smatralo je da nije dovoljno da policijski službenik optuženiku koji traži odvjetnika doda žute stranice s telefonskim imenikom.²⁸ Od policijskog službenika zahtijeva se da poduzme učinkovite korake da pomogne okrivljeniku da nađe odvjetnika.

Samo nekoliko mjeseci poslije, drugo vijeće Saveznog žalbenog suda smatralo je da policijski službenik nema dužnost pomoći okrivljeniku da nađe odvjetnika ako se ispitivanje vodi noću i čini se da nema raspoloživog odvjetnika.²⁹ Vijeće je zaključilo da je okrivljenik koji upozoren na svoja prava uvijek slobodan odlučiti da li da razgovara s policijom a da nije kontaktirao s braniteljem. Vijeće je promatralo okrivljenika kao suverenu individu koja zna što je najbolje za nj. Ono nije uzelo u obzir emocionalan pritisak koji je tipičan za policijsko ispitivanje. Atmosfera policijskog ispitivanja može prisiliti i zastrašiti i okorjelog kriminalca.

Posljedica dviju navedenih odluka Saveznog žalbenog suda da je ostalo nejasno do koje mjere policijski službenik ima obvezu pomoći okrivljeniku da pronađe branitelja.

Nedavno su njemački odvjetnici dali inicijativu za pružanje pomoći na lokalnoj osnovi.³⁰ U većim su gradovima osigurali “hitne službe” koje omogu-

---

²⁸ BGHSt (Odluke Saveznog suda u kaznenim stvarima) 42, 15 (1996).

²⁹ Id., at 170.

³⁰ V. Herrmann, Das Recht des Beschuldigten, vor der polizeilichen Vernehmung einen Verteidiger zu befragen, NStZ (Neue Zeitschrift für Strafrecht) 1997, 209, at 212.

ćuju okrivljeniku da telefonski kontaktira s odvjetnikom danju i noću. Odvjetnici daju savjet za nominalnu naknadu. U isto vrijeme, odvjetnici su stavili u policijske postaje liste telefonskih brojeva lokalne hitne službe. Možemo se samo nadati da će policija surađivati s hitnim službama.

Čini se da njemačka Savezna vlada priprema novi zakon koji će predvidjeti pravo okrivljenika da ima branitelja prisutnog tijekom policijskog ispitivanja. Ipak, Vlada se ne bavi pitanjem ima li okrivljenik pravo da mu se postavi branitelj. Bez prava na postavljenog branitelja, pravo na prisutnost branitelja tijekom policijskog ispitivanja bit će od male pomoći običnom okrivljeniku. To će pomoći samo kriminalcima bijelog ovratnika, organiziranim kriminalcima i velikim preprodavačima droge, odnosno kriminalcima koji imaju dovoljno novca da plate branitelja.

c) Ograničeno pravo u Hrvatskoj

Za razliku od Njemačke, okrivljenik u Hrvatskoj ima pravo na prisutnost branitelja tijekom policijskog ispitivanja.³¹ Okrivljenik može zadržati svog branitelja ili, ako on ne može doći, može izabrati branitelja s liste dežurnih branitelja koju sastavlja Hrvatska odvjetnička komora. Međutim, kao i u njemačkom pravu, branitelj neće biti postavljen ako je okrivljenik siromašan i ne može snositi troškove svoga branitelja. Stoga se može očekivati da će većina okrivljenika biti bez branitelja tijekom policijskog ispitivanja. S obzirom na to, hrvatska policija može dominirati ispitivanjem okrivljenika na isti način kao i njihove njemačke kolege.

III. PROVEDBA ZAŠTITE OKRIVLJENIKA

1. Zahtjev da ispitivanje prestane

Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država odlučio je u predmetu *Miranda* da ispitivanje mora prestati čim okrivljenik izrazi želju da ne odgovara na pitanja. Ispitivanje se može nastaviti tek nakon dužeg razdoblja i upozorenja se moraju na početku novog ispitivanja ponovo dati.

Uvijek kada optuženik zahtijeva pomoć branitelja, a nije ga moguće osigurati, pravila *Miranda* zahtijevaju od policijskog službenika da prestane ispitivati. Ispitivanje se može nastaviti samo ako je branitelj prisutan ili ako je okrivljenik na vlastitu inicijativu zahtijevao da se ispitivanje nastavi bez branitelja.³² Policija

---

³¹ Hrvatski Zakon o kaznenom postupku, čl. 177 (5).

³² *Edwards v. Arizona*, 451 U.S. 477 (1981).

nikad nije ovlaštena poduzeti prvi korak i predložiti okrivljeniku da se ispitivanje nastavi bez branitelja.

U njemačkom pravu nema odredbe kojom se policiji zabranjuje da nastavi ispitivanje nakon što je okrivljenik odbio odgovarati na pitanja ili je zahtijevao da kontaktira s braniteljem. Njemački policijski službenici to iskorištavaju. Oni osjećaju da su ovlašteni nastaviti ispitivanje iako je okrivljenik na jasan način izrazio da ne želi govoriti. Nema sumnje da je tom praksom okrivljenikovo pravo da ne odgovara i da se savjetuje s braniteljem ozbiljno potkopano. Tako upozorenja koja zakon zahtijeva postaju neformalna ponuda koja sugerira da okrivljenik može biti dovoljno jak da ne odgovara na daljnja pitanja koja će policija ipak postavljati. Čim okrivljenik shvati da njegovo pravo da šuti ili uzme branitelja nije ozbiljno shvaćeno, intelektualni i emocionalni pritisak će narasti.

Predmet o kojem je odlučivao njemački Savezni žalbeni sud može pokazati tipičnu strategiju kojom se policijski službenici koriste ako nisu vezani pravilom da ispitivanje mora prestati čim okrivljenik zahtijeva branitelja.³³ Okrivljenika se u ovom slučaju sumnjičilo da je počinio ubojstvo. Ispitalo ga se usred noći. Policijski službenik dao mu je potrebna upozorenja, ali kad je optuženik zahtijevao da kontaktira sa svojim braniteljem telefonski, policajac je ipak započeo s ispitivanjem. Tijekom ispitivanja okrivljenik je još dva puta ponovio zahtjev da vidi svog odvjetnika, ali bez rezultata. Policijski službenik je inzistirao na dobivanju odgovora na svoja pitanja i na kraju je okrivljenik dao izjave za koje je mislio da ga oslobađaju krivnje, ali su ga zapravo teretile. Savezni žalbeni sud smatrao je da je nastavak ispitivanja bio zakonit jer je okrivljenik mogao "lako" nastaviti šutjeti nakon što je bio obaviješten na svoje pravo da ne odgovori na pitanja. Sud nije želio biti ciničan kada je dodao da je okrivljenik imao pravo braniti se i da je stoga policijski službenik bio prema zakonu dužan saslušati što mu je okrivljenik govorio. Sud čak nije uzeo u obzir da u ovom predmetu ništa ne bi bilo izgubljeno da je ispitivanje bilo odgođeno do sljedećeg jutra kada bi se mogao osigurati odvjetnik.

Predmet pokazuje da se zahtjev da ispitivanje prestane mora smatrati jamstvom čije se značenje ne smije podcjenjivati. Ono je sigurno jednako važno kao i ekskluzijsko pravilo, ali dok se u Njemačkoj dosta raspravlja o ekskluzijskom pravilu, malo se pažnje posvećuje zahtjevu da ispitivanje mora prestati.

Čini se da je hrvatski Zakon o kaznenom postupku izabrao srednji put između američkog i njemačkog prava. On predviđa da se u slučajevima gdje okrivljenik zahtijeva da ima branitelja ispitivanje mora prekinuti do tri sata.³⁴ Ako branitelj ne dođe nakon tri sata, ispitivanje se može nastaviti. Čini se da je tri sata dovoljno

---

³³ BGHSt 42, 170 (1996).

³⁴ Čl. 177 (5).

vremena za redoviti radni dan. Pitanje je što se događa ako je okrivljenik ispitivan tijekom noći ili za vrijeme vikenda. Kao i u Njemačkoj, okrivljenik u Hrvatskoj nema pravo da mu se postavi branitelj kada ga ispituje policija. Branitelj će biti postavljen samo ako okrivljenika ispituje sudac. Ne treba previdjeti niti da hrvatski Zakon ne daje odgovor na jednako važno pitanje o tome što će se dogoditi ako okrivljenik ne želi davati odgovore. Ovdje se jedino može postaviti pitanje slijedi li hrvatska policija model američkog ili njemačkog prava.

Zahtjev da ispitivanje mora prestati tipično je obilježje američkog liberalnog kaznenopravnog sustava. Očigledno je da je njegov temelj ideja pravičnosti, zaštita okrivljenikovih prava i zdrav skepticizam u izvršavanje ovlasti tijela vlasti. S druge strane, njemačka praksa nastavljanja s ispitivanjem usprkos okrivljenikova prigovora još je jedan izraz inkvizitornog načela koje daje prioritet traženju istine.

2. Izdvajanje nezakonito pribavljenih dokaza

Ekskluzijsko se pravilo općenito smatra najvažnijim mehanizmom za provedbu okrivljenikovih prava na upozorenja i branitelja tijekom policijskog ispitivanja. Ipak, detaljnija analiza pokazuje da ekskluzijsko pravilo služi različitim svrhama u različitim državama.

Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država smatrao je u odluci *Miranda* da se što god okrivljenik kaže mora izdvojiti ako upozorenja nisu bila pravilno dana. Sud je zaključio da je glavna svrha ekskluzijskog pravila edukacija i discipliniranje policije.³⁵ Izdvajajući nezakonito pribavljene dokaze, policija bi trebala izgubiti motivaciju da krši ustavom zagarantiranu privilegiju protiv samooptuživanja i pravo na branitelja. Dokaz ove svrhe je primjerice iznimka "dobre vjere" koja se primjenjuje u slučajevima pretrage i oduzimanja predmeta.³⁶ Sukladno toj iznimci, dokaz koji je pribavljen nezakonitom pretragom i oduzimanjem predmeta ne mora se izdvojiti ako je policijski službenik osnovano vjerovao da je nalog koji je sudac izdao bio zakonit. U tom slučaju, Vrhovni sud je zaključio da izdvajanje dokaza neće imati zastrašujući učinak jer se od policije ne može zahtijevati da kontrolira radnje sudaca.

Kršenje zahtjeva za davanje upozorenja u Njemačkoj dugo je vremena bilo nesankcionirano. Kada je njemačko zakonodavstvo sredinom šezdesetih uvelo u Zakon o kaznenom postupku odredbu o upozorenjima, nije ju obuhvatilo ekskluzijskim pravilom. Postojalo je opće očekivanje da će njemačka policija

---

³⁵ U.S. v. *Janis*, 428 U.S. 433 (1976).

³⁶ U.S. v. *Leon*, 468 U.S. 897 (1984).

slijediti novi zakon. U isto vrijeme, smatralo se nepoželjnim da kriminalac bude oslobođen samo zato jer policija nije zakonito postupala. Odluka njemačkog zakonodavstva da ne zajamči provedbu prava na upozorenja ekskluzijskim pravilom široko su kritizirali njemački teoretičari. Empirijska istraživanja otkrila su da njemačka policija uopće ne daje odgovarajuća upozorenja okrivljeniku. Stoga je njemački Savezni žalbeni sud uveo ekskluzijsko pravilo 1992. godine.³⁷ Za razliku od Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država, njemački Sud utemeljio je izdvajanje dokaza na zaštiti ljudskog dostojanstva i slobodnom razvoju ličnosti što su prema Sudu pretpostavke pravičnog postupka. Za civilnopravno razmišljanje kontinentalne Europe može se smatrati tipičnim da se izdvajanje dokaza opravdava zaštitom materijalnog prava *i.e.* individualnih prava. Tradicija *common law* sustava temelji se na procesnim mehanizmima *i.e.* zastrašivanju policije.

Zaštita osigurana ekskluzijskim pravilom u Sjedinjenim Američkim Državama i Njemačkoj nije bez iznimaka. U obje države sudovi su donijeli odluke u kojima dopuštaju priznanja i izjave okrivljenika koje je policija nezakonito pribavila. Primjerice, Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država smatrao je da se okrivljenikova izjava policijskom službeniku pribavljena kršenjem pravila Miranda može upotrijebiti da se dovede u pitanje njegovo svjedočenje na glavnoj raspravi.³⁸ Sud je rekao da zabranjivanje upotrebe iskaza za osporavanje svjedočenja ne bi imalo dodatni zastrašujući učinak na policiju. U drugom slučaju okrivljenik je dao priznanje tijekom prvog policijskog ispitivanja prilikom kojeg nije bio upozoren. U drugom ispitivanju okrivljenik je ponovio priznanje nakon što je bio pravilno upozoren. Vrhovni sud prihvatio je drugo priznanje te nije se upuštao u pitanje je li prilikom prvog ispitivanja mačka već izašla iz torbe i mogu li upozorenja Miranda prilikom drugog ispitivanja poslužiti zaštitnoj funkciji.³⁹

U Njemačkoj Savezni je žalbeni sud odlučio da se izjava okrivljenika koji nije bio pravilno upozoren neće izdvojiti ako je on znao da ima pravo šutjeti.⁴⁰ Ovo stajalište zanemaruje da upozorenja predstavljaju svojevrсну “deklaraciju rata” koja utječe i na emocionalnu stranu okrivljenika. Njemački Savezni žalbeni sud također smatra da je okrivljenik koji ima branitelja dužan na glavnoj raspravi prigovoriti prihvaćanju izjave dane policiji ako nije bio pravilno upozoren.⁴¹ U američkom optužnom sustavu, gdje na glavnoj raspravi dominiraju stranke, od optuženika se uvijek zahtijeva da izjavi ovu vrstu prigovora. Ipak, u Njemačkoj je taj zahtjev protivan načelu prema kojem je sudac na glavnoj

---

³⁷ BGHSt 38, 214.

³⁸ Harris v. New York, 401 U.S. 222 (1971).

³⁹ Oregon v. Elstad 470 U.S. 298 (1985).

⁴⁰ BGHSt 38, 214 (1992).

⁴¹ Id.

raspravi dužan pomoći okrivljeniku da se koristi svojim pravima. Američki i njemački slučajevi pokazuju da sudovi u obje države očigledno nemaju hrabrosti da u potpunosti provedu pravilo koje bi u konačnosti moglo predstavljati zapreku za utvrđivanje istine.

Hrvatska je slijedila opći trend postsocijalističkih zemalja postavljajući ekskluzijsko pravilo na ustavnu razinu.⁴² Hrvatski Ustav predviđa da nezakonito pribavljeni dokazi ne mogu biti prihvaćeni u sudskom postupku. Tekst Ustava ne dopušta niti jednu iznimku. Ipak, mora se postaviti pitanje kako ovo sveobuhvatno ekskluzijsko pravilo djeluje u svakodnevnoj hrvatskoj kaznenopravnoj praksi. Čini se da je čl. 225. Zakona o kaznenom postupku zauzeo praktičniji pristup.

IV. NEODGOVARAJUĆE METODE ISPITIVANJA - OBMANA I TRIK

Američko, njemačko i hrvatsko pravo zabranjuje pojedine tehnike ispitivanja. Peti amandman Ustava Sjedinjenih Američkih Država navodi da se nikoga ne može prisiliti da svjedoči protiv sebe. Dodatno, postoji tradicionalno *common law* pravilo da su nedobrovoljna priznanja neprihvatljiva.⁴³ S obzirom na to da ove odredbe predstavljaju samo općenite smjernice, velika je sloboda ostavljena američkim sudovima da odluče koje tehnike ispitivanja nisu dopuštene. Također, hrvatski Zakon o kaznenom postupku u određenoj se mjeri oslanja na općenite pojmove jer zabranjuje da se upotrijebi “sila, prijetnja ili druga slična sredstva da bi se došlo do okrivljenikove izjave ili priznanja.”⁴⁴ To dopušta neograničenu ovlast određivanja što se misli pod pojmom “slična sredstva.” Njemački Zakon o kaznenom postupku sadržava odredbu koja je detaljnija. Ona kao nezakonito propisuje pribavljanje priznanja kršeći “optuženikovu slobodu određivanja i provođenja svoje volje... zlostavljanjem, umorom, tjelesnim zahvatom, opojnim drogama, mučenjem, prijevarom i hipnozom”, kao i prisilom nezakonitim sredstvima ili obećavanjem neke zakonom nepredviđene koristi.⁴⁵

Praksa u Njemačkoj i Sjedinjenim Američkim Državama pokazuje da i danas policija u obje države nastoji primijeniti sporne tehnike ispitivanja. Na pitanje do koje su mjere takve tehnike zabranjene nije istovjetno odgovoreno u te dvije države.

---

⁴² Ustav RH čl. 29 (3).

⁴³ LaFave, Israel, King, supra, note 3, at 311.

⁴⁴ Čl. 225 (8).

⁴⁵ Čl. 136a (1).

Prema jasnom tekstu njemačkog Zakona o kaznenom postupku, svaka prijevarena je zabranjena. Ipak, u Njemačkoj postoji općeniti sporazum da se policiji mora iz taktičkih razloga dopustiti posezanje za nekom vrstom prijave i trika.⁴⁶ Tako policijski službenik ne mora otkriti okrivljeniku što već zna o predmetu ili da su odgovori koje je okrivljenik dao utemeljeni na krivim pretpostavkama. Također, policiji nije zabranjeno da postavlja sugestivna pitanja iako ona mogu sadržavati neki oblik prijave.

Ipak, prema njemačkom pravu policiji je zabranjeno da namjerno govori laži ili se drugačije aktivno upusti u prijevarno ponašanje. Primjerice, njemačka policija se ne smije pretvarati da je okrivljenikov supočinitelj već priznao. Ona također ne smije reći da je žrtva ubojstva, koja je mrtva, zapravo još uvijek živa i da može identificirati okrivljenika. S druge strane, policija nije dužna ispraviti okrivljenikovu pogrešnu pretpostavku da je žrtva ubojstva još uvijek živa.⁴⁷

Njemački Savezni žalbeni sud također je smatrao da je neprihvatljivo okrivljenikovo priznanje koje je dao policijskom informatoru koji je bio smješten u okrivljenikovu zatvorsku ćeliju.⁴⁸ Sud je smatrao da je u tom slučaju primijenjena prisila s nezakonitim sredstvima jer je priznanje pribavljeno dok je okrivljenik bio zatvoren. Ipak, nije dvojbeno da je u tom slučaju priznanje pribavljeno prijevaram.

Analiza njemačkog prava pokazuje da nije uvijek lako odlučiti je li prijevarena nezakonita. Znamenita "odlučka o telefonskoj zamki" koju je donio Savezni žalbeni sud može poslužiti kao primjer.⁴⁹ U tom predmetu policijski je službenik zatražio okrivljenikova prijatelja da ga nazove i razgovara s njim o teškoj krađi banke koju je navodno okrivljenik počinio. Prijatelj je nazvao okrivljenika i policijski službenik koji je slušao na drugoj slušalici čuo je da je okrivljenik priznao. Savezni žalbeni sud smatrao je da je okrivljenikovo priznanje dopušteni dokaz. Sud je rekao da se nije radilo o ispitivanju jer je okrivljenik razgovarao s prijateljem, a ne s policijskim službenikom. Stoga se okrivljenika nije trebalo upozoriti na njegovo pravo na šutnju. Ta odluka mora se podvrgnuti kritici jer je ovakvim slijedom argumenata Sud uspio izbjeći problem da se policijski službenik namjerno upustio u prijevarno ponašanje. Zapravo je policijski službenik vodio ispitivanje uz pomoć posrednika.

U američkom kaznenopravnom sustavu smatra se da su prijevarena i trik općeprihvaćene tehnike ispitivanja.⁵⁰ Slučajevi koji su objavljeni pokazuju da američki policijski službenici ne oklijevaju posegnuti za ozbiljnom prijevaram i trikom. Primjerice, američki sudovi dopustili su priznanja koja je policijski

---

⁴⁶ Roxin, supra, note 22, at 203.

⁴⁷ Löwe-Rosenberg/Hanack, StPO Grosskommentar, čl. 136a, bilj. 33 i sl (25 izdanje, 1997).

⁴⁸ BGHSt 34, 362 (1987).

⁴⁹ BGHSt 42, 139 (1996).

⁵⁰ LaFave, Israel, King, supra, note 3, at 315.

službenik izvukao praveći se da je suokrivljenik već priznao, da su optuženikovi otisci prstiju već nađeni na mjestu počinjenja kaznenog djela i da je osoba koju je okrivljenik pokušao ubiti još uvijek živa i može ga identificirati. Također, američki sudovi redovito dopuštaju kao dokaze iskaze okrivljenika pribavljene od szatvorskih informatora smještenih u okrivljenikovu zatvorsku ćeliju.⁵¹

Razlika između američkog i njemačkog prava je velika. Ona se možda može objasniti različitim svrhama koje ima ekskluzijsko pravilo u dvama pravnim sustavima. Kao što je spomenuto, svrha njemačkog pravila je zaštita ljudskog dostojanstva i pravo na slobodan razvoj ličnosti pojedinca. Može se argumentirati da su ta prava povrijeđena kada se policija koristi prijevarom i trikom. Američko ekskluzijsko pravilo služi zastrašivanju i discipliniranju policije. Pravila Miranda zahtijevaju da policijski službenik obavijesti okrivljenika o njegovim pravima. Jednom kada su upozorenja Miranda dana, policijski službenik je slobodan da se služi prijevarom i laže sve dok nema rizika da je priznanje postalo nedobrovoljno i zbog toga nepouzđano.

Ovlast policije da vara okrivljenika čini se tipičnim izrazom američkog liberalizma. Nakon što je prihvatio upozorenja Miranda, okrivljenik zna da je u neprilici i stoga se može zaštititi. Američka pravna analiza je praktična i pragmatična te teče od predmeta do predmeta. Zahtjev da se dadu upozorenja Miranda jedna je stvar, a dopuštanje da se policajac koristi prijevarom druga. Suprotno od toga, njemačka je pravna analiza sustavna i dogmatska. Ona proizlazi iz logičkog zaključka da optuženik kojeg se štiti pomoću upozorenja mora biti još više zaštićen od prijevare i trika. Treba dodati da dopuštanje policijske prijevare nije nužan element optužnog sustava. Primjerice, u Engleskoj policiji nije dopušteno da poseže za prijevarom i lažima.

V. ZAKLJUČNE NAPOMENE

U zaključku treba navesti dvije kratke napomene.

Policijsko ispitivanje dio je kaznenog postupka čija je važnost do sada često bila zanemarivana s pravnog aspekta. Jednom kada policija uspije pribaviti priznanje predmet je riješen. Većina kaznenopravnih sustava osigurava detaljna pravila za kasnije stadije postupka, a osobito glavnu raspravu. Za usporedbu, načelno postoji samo nekoliko pravila koja reguliraju policijsko ispitivanje. Ta se pravila moraju dovesti do standarda koji vrijede za kasnije stadije. Okrivljenik zaslužuje istu zaštitu tijekom policijskog ispitivanja kao i na glavnoj raspravi.

Policijsko ispitivanje ne može se u cijelosti regulirati pravnim propisima. Policija će uvijek trebati određenu vrstu diskrecije kako nastaviti ispitivanje.

---

⁵¹ Id., at 351.

Ipak diskrecija mora biti regulirana pravnim pravilima. Ona mora biti podvrgnuta kontroli ne samo pretpostavljenih već i sudova. Policijski službenik mora biti obrazovan kako da se pravilno koristi tom diskrecijom. Kao i studenti prava, policijski službenici moraju naučiti kako se koristiti diskrecijom slijedeći prometne znakove koje osiguravaju opća pravna načela.

Summary

POLICE INTERROGATION OF THE ACCUSED – A POWER PLAY
GERMANY – THE UNITED STATES – CROATIA

This paper considers the police interrogation of the accused in preliminary criminal proceedings. Using a comparative legal analysis of police and criminal procedural provisions, as well as jurisprudence and police practice in Germany, the United States and Croatia, the author systematically presents the content, significance and implementation of the rights of the accused during police interrogation. He focuses on a comparative analysis of the privilege of the accused against self-incrimination. Decisive elements of the privilege are the warnings to be given to the accused, the right to counsel during police interrogation, the requirement that interrogation must cease upon the request of the accused, the exclusion of improperly obtained evidence, and the problem of improper interrogation methods such as deceit and trickery. The author advocates the introduction of more detailed provisions governing police interrogation of the accused and the careful training of police officers, so they can make proper use of their discretion.